

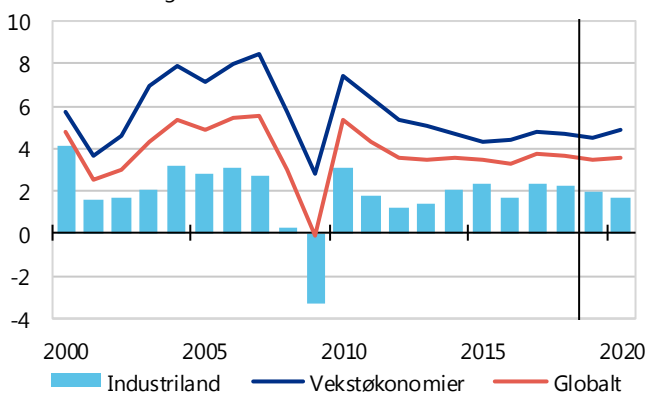
1	Internasjonal økonomi	2
2	Konjunktursituasjonen i Norge	3
3	Arbeidsmarkedet	7
4	Produktivitet, valuta og bytteforhold	10
5	Konkurranssevne og lønnsutvikling	10
6	AFP	13
7	Gjennomføring av lønnsoppgjøret 2019	13

1 Internasjonal økonomi

Høsten 2018 var turbulent. Verdens to største økonomier, USA og Kina, står midt oppe i en potensielt ødeleggende handelskrig. Storbritannia står på terskelen til å forlate EU, muligens uten en avtale om på hvilke vilkår utmeldingen skal skje. Etter lang tid med oppgang, opplevde de fleste børser et kraftig fall i fjor høst. Siden begynnelsen av oktober har oljeprisen falt om lag 25 prosent. Likevel peker vekstanslagene samlet sett mot relativt god vekst i internasjonal økonomi. Globalt BNP anslås å øke med 3,5 prosent i 2019. Også for Norges viktigste handelspartnere er veksten noe dempet, og her anslås BNP å øke med 2,2 prosent i år. Usikkerheten rundt vekstanslagene har økt den siste tiden, og veksten kan bli svakere enn anslått.

BNP

Prosentvis endring år/år

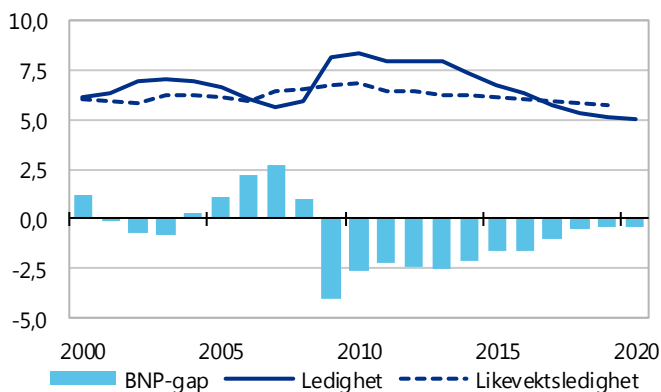

Kilde: Thomson Reuters Datastream / IMF WEO / Consensus Forecasts / NHO ØO 1/2019

Veien tilbake etter finanskrisen har vært lang, og er på ingen måte over. Ifølge OECDs beregninger kom arbeidsledigheten under det anslåtte likevektsledighetsnivået i 2017, mens gapet mellom faktisk og potensiell produksjon forventes å være negativt også i 2019 og 2020.

OECD: Kapasitetsutnyttning

Prosent

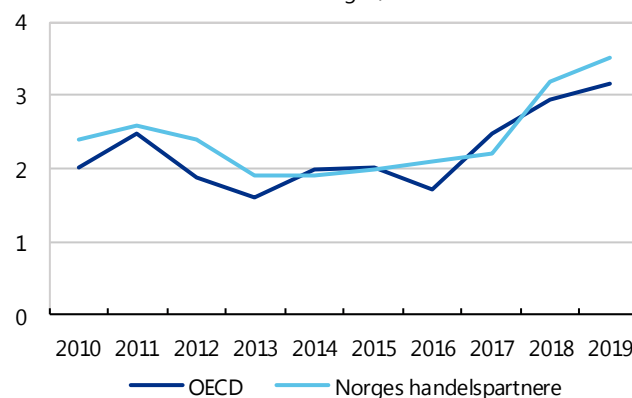
Kilde: Thomson Reuters Datastream / OECD Economic Outlook / NHO

Et gradvis strammere arbeidsmarked ser nå ut til å gi tiltakende lønnskostnadsvekst, og kjerneinflasjonen er også trukket opp.

For Norges handelspartnere har lønnskostnadsveksten per time tatt seg opp fra 1,9 prosent i 2015 til 3,0 prosent i 2018. OECD anslår at veksten i lønnskostnader per sysselsatt tar seg videre opp i 2019, til 3,2 prosent i OECD-området og til 3,5 prosent hos våre handelspartnere.

Lønnskostnader per sysselsatt

Hele økonomien. Prosentvis endring år/år

Kilde: TBU/NHO

Høyere kapasitetsutnyttelse og tiltakende lønns- og prispress bærer bud om at perioden med ekspansiv pengepolitikk er forbi. Pengepolitikken er i ferd med å skifte fra å avverge en mer alvorlig nedtur til å unngå at prisveksten på sikt skyter over målet. Sentralbankene har derfor begynt å ta de første skritt i retning normalisering av rentenivået. Isolert sett vil dette dempe veksten.

Tabell: BNP-anslag

	Andel				Prosentvis endring år/år			
	2018	2018	2019	2020	2018	2018	2019	2020
Verden	100,0	3,7	3,5	3,5				
Industrieland	40,8	2,3	1,9	1,6				
USA	15,2	2,9	2,5	1,8				
Eurosonen	11,7	1,9	1,6	1,6				
Tyskland	3,2	1,6	1,4	1,6				
Frankrike	2,2	1,6	1,5	1,4				
Italia	1,8	1,0	0,5	0,7				
Spania	1,4	2,5	2,2	1,9				
Storbritannia	2,2	1,4	1,5	1,6				
Sverige	0,4	2,4	1,7	1,8				
Danmark	0,2	1,1	1,7	1,5				
Japan	4,2	0,9	1,0	0,4				
Vekstøkonomier	59,2	4,6	4,5	4,8				
Kina	18,7	6,6	6,2	6,1				
India	7,7	7,3	7,3	7,7				
Russland	3,1	1,7	1,5	1,8				
Brasil	2,5	1,3	2,4	2,6				
Handelspartnere*		2,3	2,2	1,9				

* 2019 er basert på anslag fra IMF.

Kilde: IMF WEO / Consensus Forecasts / NHO

2 Konjunktursituasjonen i Norge

Produksjonsgapet lukkes

Det er vel to år siden norsk økonomi gikk inn i en moderat oppgangskonjunktur. Etter svak vekst i fastlandsøkonomien i kjølvannet av oljeprisfallet, tok veksten seg opp mot slutten av 2016.

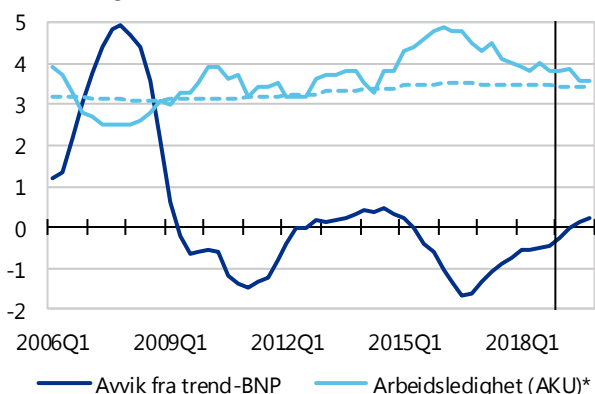
Kapasitetsutnyttelsen i fastlandsøkonomien har vært lavere enn normalt de siste årene. Produksjonsgapet, som viser forskjellen mellom faktisk produksjon og anslått langsiktig trendproduksjon, har vært negativt for Fastlands-Norge siden 2015, noe som indikerer ledige ressurser i økonomien.

De to siste årene har gapet blitt stadig mindre, og fastlandsøkonomien nærmer seg nå sitt antatte langsiktige trendnivå, *se figur*. Produksjonsgapet vil trolig lukkes i løpet av neste år. NHOs beregninger indikerer at trendveksten for fastlandsøkonomien nå er i underkant av 2 prosent. Statistisk sentralbyrås (SSB) og Norges Banks anslag for veksten i fastlandsøkonomien fremover er noe høyere enn dette, slik at kapasitetsutnyttelsen vil fortsette å øke fremover.

Arbeidsledighetsraten, målt ved SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU), er fortsatt høyere enn OECDs anslag for likevektsledigheten (NAIRU). Selv om arbeidsledighetsraten ventes å avta noe fremover vil den ventelig fortsatt ligge høyere enn likevektsnivået i år. Det tilsier isolert sett at lønns- og prisveksten vil holde seg relativt moderat.

Norge: BNP Fastlands-Norge og ledighet

Avvik fra beregnet trend-BNP. Prosent

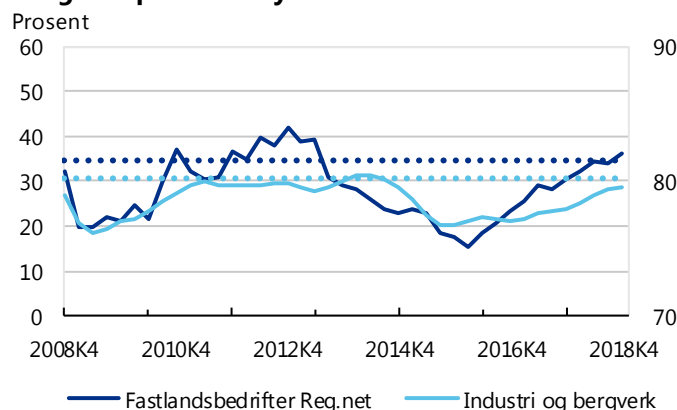
Kilde: NAM/OECD/NHO *NAIRU i stiple linje (Kilde: OECD)

I Norges Banks regionale nettverk har andelen bedrifter som rapporterer om høy kapasitetsutnyttelse

¹ Undersøkelsen gjennomføres av Kantar TNS på oppdrag fra NHO. Resultatene for første kvartal ble innhentet mellom 31. januar og 14. februar, svarprosenten var 15 prosent. Fordi økonomibarometeret er en spørreundersøkelse, vil det alltid være

økt gradvis siden inngangen til 2017, og andelen ligger rundt det historiske gjennomsnitt, *se figur*. Kapasitetsutnyttelsesgraden i industrien, som ifølge SSBs konjunkturbarometer har økt siden begynnelsen av fjoråret, nærmer seg gjennomsnittet.

Norge: Kapasitetsutnyttelse

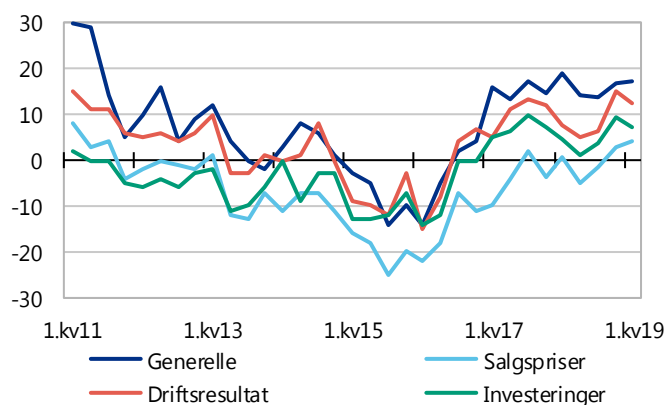

Kilde: Konjunkturbarometer for industri (SSB)/Regional nettverk(N-B)/NHO

NHOs medlemsundersøkelse, Næringslivets økonomibarometer (NØB), viser at bedriftene forventer økt produksjon i år¹. Markedsutsiktene har holdt seg på et høyt nivå i snart to år. Bedriftene har forventninger om produksjonsvekst fremover. Mens de generelle forventningene til markedsutviklingen har holdt seg relativt stabil siste to årene, har det vært noe mer variasjon i forventningene til fremtidig lønnsomhet og investeringer. Disse forventningene er på et høyere nivå nå enn for et år siden, riktignok etter svak nedgang fra fjerde kvartal, *se figur*.

Markedsutsikter

Differanse positive og negative svar i prosentpoeng

Kilde: NHO/NØB

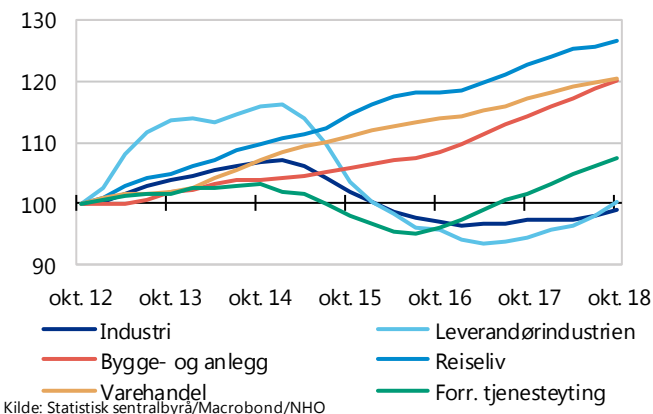
større usikkerhet knyttet til resultater på disaggregert nivå, som for enkelt næringer og fylker.

Bredt basert produksjonsvekst

Etter et år med knapt 1 prosent vekst i verdiskapingen i industrien, venter SSB en vekst i industriens bruttoprodukt på 3,4 prosent i 2019. Høyere oljeinvesteringer betyr at også leverandørindustrien får en noe bedre markedssituasjon i 2019. Veksten i industrien har tatt seg noe opp igjen de siste kvartalene, *se figur*, men fortsatt ligger produksjonen lavere enn i første kvartal 2013, målt i volum. Aktiviteten i forretningsmessig tjenesteyting, hvor også arbeidsutleie inngår, ble også rammet av oljenedturen. Her er verdiskapingen nå på et høyere nivå enn før nedgangen. I bygge- og anleggsnæringen og i reiseliv, som har nytt godt av ekspansiv penge- og finanspolitikk, er det ventet at veksten blir mer moderat fremover. Verdiskapingen i varehandel og reparasjon av motorvogner har økt gjennom 2018.

Bruttoprodukt etter næring

Faste priser. Sj. Firekv. sum. T-25=100

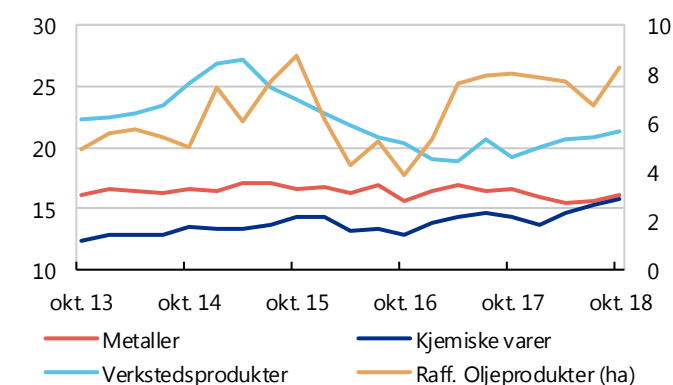
Kilde: Statistisk sentralbyrå/Macrobond/NHO

Høyere eksportvekst

Eksporten av tradisjonelle varer økte med 2,5 prosent i fjor, og det var sterk vekst på slutten av året. Oppgangen i fjerde kvartal var relativt bredt basert, særlig kjemiske og farmasøytiske produkter bidro. Eksporten av verkstedsprodukter hadde klar vekst gjennom hele året, etter to år med nedgang.

Norge: Eksport av tradisjonelle varer

Mrd. kroner. Faste 2016-priser. Sesongjustert

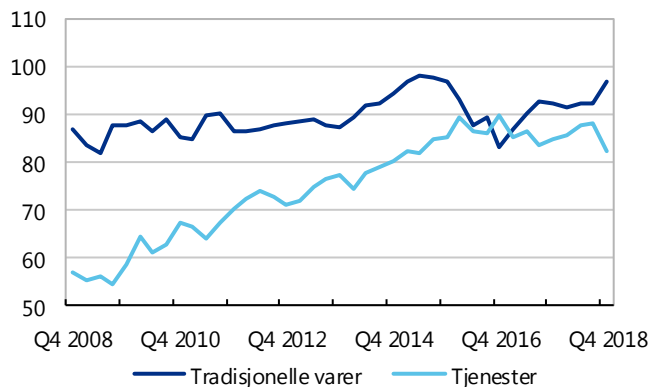

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Macrobond/NHO

Tjenesteeksporten økte med 1 prosent i fjor, etter nedgang i 2017. Det var oppgang gjennom de første tre kvartalene i fjor, men foreløpige tall for fjerde kvartal viser nedgang. Det er imidlertid alltid usikkerhet knyttet til det siste tilgjengelige kvartalstallet for tjenesteeksporten, fordi en del kilde-data ikke ennå foreligger.

Norge: Eksport

Mrd. kroner. Faste 2016-priser. Sesongjustert

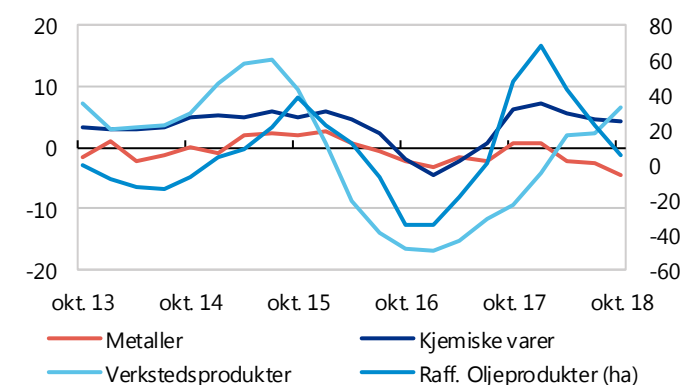

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Thomson Datastream/NHO

Den kostnadmessige konkurransevnen ble kraftig bedret i kjølvannet av oljeprisfallet i 2014. I 2017 var de relative lønnskostnadene 14 prosent lavere enn i 2013, målt i felles valuta. Bedret kostnadmessig konkurransevne vil vri etterspørselen mot norske bedrifter og norsk eksport. Likevel har utviklingen i norsk eksport til utlandet vært svak i perioden. Tradisjonell vareeksport er fortsatt lavere enn i 2015. Handelsunderskuddet utenom olje og gass har økt. Utviklingen reiser spørsmål om hvilken effekt kronesvekkelsen har hatt på eksporten i perioden, og om sammenhengen mellom eksporten og kronkursen er svakere nå enn tidligere.

Norge: Eksport av tradisjonelle varer

År/år-endring. Prosent. Faste priser. Sum 4. kv.

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Macrobond/NHO

Norges Bank har sett nærmere på dette² og finner at eksportutviklingen trolig ville vært klart svakere uten konkurransevneforbedringen. Eksport fra leverandørindustrien, som står for om lag 30 prosent av samlet fastlandseksport, falt 7 prosent fra 2013 til 2017. Norges Bank finner at denne utviklingen i stor grad kan forklares av nedgangen i de globale oljeinvesteringene. Men eksporten av disse produktene ville falt enda mer om ikke kronen ble svekket.

Eksporten av energivarer, sjømat og industrielle råvarer, som utgjør 36 prosent av fastlandseksporten, er i mindre grad er følsom for valutakurssvingninger fordi bedriftene i disse sektorene i stor grad opererer nær full kapasitet med priser som først og fremst er bestemt i globale markeder. At eksporten av denne gruppen varer har utviklet seg svakt i perioden antas å hovedsakelig skyldes forhold på tilbudsiden. Når det gjelder utviklingen i den øvrige eksporten, finner Norges Bank at eksporten forklares relativt godt av utviklingen i det relative kostnadsnivået, og at eksporten også av disse varene og tjenestene hadde vært lavere om kronen ikke hadde svekket seg.

I 2019 er det forventninger om at eksporten fra fastlandet vil øke mellom 3 og 5 prosent. Høyere offshoreinvesteringer globalt ventes å bidra til å trekke eksporten fra leverandørindustrien opp. Eksportørene vil også få drahjelp av en fortsatt svak krone.

Det er utsiktene til en opptrapping av handelskonflikten mellom USA og Kina som er den største risikofaktoren i eksportanslagene. En opptrapping vil trekke ned den globale veksten. Som en liten, åpen økonomi vil det bli merkbart for oss, først og fremst gjennom svekket etterspørsel fra våre handelspartnere etter norske varer og tjenester. Det kan bety lavere eksportvekst enn anslått.

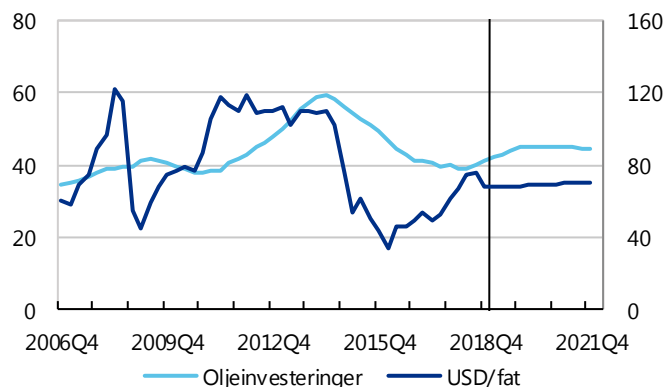
Vekst i petroleumsinvesteringene

Det kraftige fallet i petroleumsinvesteringene som startet i 2013, stoppet opp og snudde til oppgang mot slutten av 2017. Da var volumet av petroleumsinvesteringene nær 30 prosent lavere enn fire år tidligere. I år forventes petroleumsinvesteringene å øke ytterligere, se figur. Oljeprisen forventes å være relativt stabil. Medianforventningen i anslag innhentet av Reuters indikerer en oljepris på om lag 68 dollar fatet de nærmeste årene. Investeringsutviklingen har sammenheng med økt lønnsomhet i næ-

ringen som følge av høyere oljepris og kraftige kostnadskutt i næringen.

Petroleumsinvesteringer og oljepris

Mrd. kroner. Faste 2016-priser/USD per fat*

Kilde: SSB/NAM/Thomson Reuters/NHO *Mediananslag Reuters 31/01/19

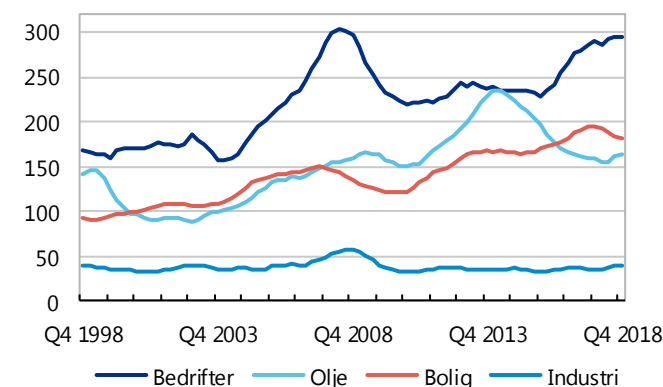
Ifølge nasjonalregnskapet økte petroleumsinvesteringene i 2018 med 3,3 prosent sammenlignet med året før. Norges Bank og SSB anslår investeringsveksten i petroleumssektoren på henholdsvis 10,5 og 13 prosent i 2019.

Vekst i bedriftsinvesteringene

Det er ventet at bedriftsinvesteringene på fastlandet vil ta seg videre opp i 2019. SSB og Norges Bank anslår en investeringsvekst i underkant av 4 prosent. SSBs investeringstelling fra februar varsler om kraftig vekst i industriinvesteringene i 2019. Særlig metallindustrien samt næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, melder om store investeringer. Det ventes også betydelig oppgang i næringsmiddelindustrien, i tillegg til enkelte andre industrinæringer. Investeringene i kraftforsyning ventes å falle noe i år, etter å ha vokst over lengre tid.

Norge: Bruttoinvesteringer

Mrd. kroner. Faste 2016-priser. Fire kv. sum

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Thomson Datastream/NHO

² Blogginlegg "Hvor mye drahjelp har vi fått av kronesvekkelsen?" <https://bankplassen.norges-bank.no/>

Boliginvesteringene vokste nær 18 prosent fra 2014 til 2017. Oppgangen var en viktig vekstimpuls til fastlandsøkonomien i perioden med lavkonjunktur etter oljeprisfallet. For ett år siden snudde imidlertid oppgang til nedgang, boliginvesteringene falt med 6 prosent i 2018. Mens Norges Bank anslår vel 1 prosent nedgang i boliginvesteringene i år, venter SSB en tilsvarende oppgang. Sysselsettingsvekst og generell konjunkturoppgang gir grunnlag for å anta at boligprisene øker litt i 2019.

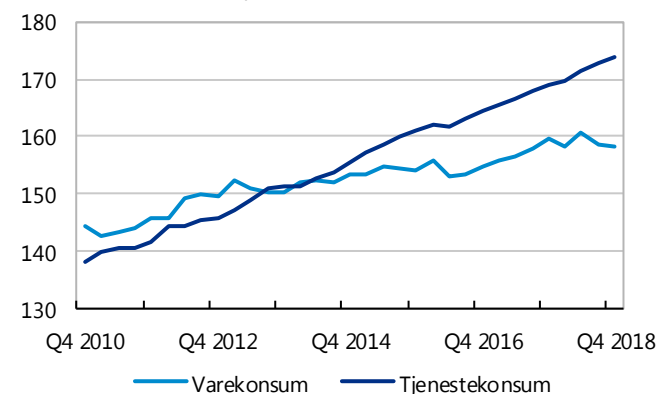
Moderat vekst i husholdningenes konsum

Husholdningenes konsum er av vesentlig betydning for veksten i norsk økonomi. Husholdningenes konsum økte med knappe 2 prosent i fjor, et par tideler svakere enn i 2017. Veksten ble dempet av svak utvikling i varekonsumet, i siste halvår falt varekjøpene i begge kvartaler. Det var imidlertid klar oppgang i tjenestekonsumet gjennom hele fjoråret.

Den svake utviklingen i varekonsumet i fjor skyldes blant annet at bilkjøpene falt. Dette må sees i sammenheng med midlertidig stopp i leveranser fra enkelte produsenter som følge av den nye standarden for utslipp, WLTP. Det var imidlertid også relativt svak vekst i enkelte andre varegrupper i fjor, som kjøp av mat- og drikkevarer.

Norge: Husholdningers konsum

Mrd. kroner. Faste 2016-priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Thomson Datastream/NHO

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av utviklingen i husholdningenes realdisponible inntekter. Netto lønnsinntekter er husholdningenes viktigste inntektskilde, etterfulgt av pensjoner og stønader fra offentlig forvaltning. Gjeldsrenter er en betydelig utgiftspost. I sum venter SSB en konsumvekst framover som er betydelig lavere enn i tidligere oppgangskonjunkturer, men som likevel noe over trendveksten i Fastlands-Norge.

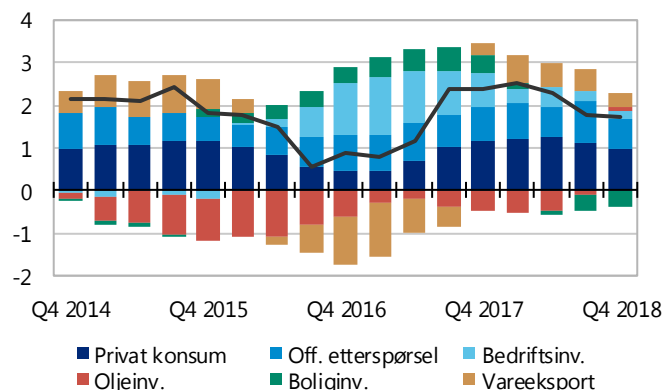
Mindre ekspansiv penge- og finanspolitikk

Pengepolitikken har de siste årene vært svært ekspansiv sett i historisk perspektiv. Styringsrenten var 0,5 prosent i to og et halvt år, før Norges Bank i september i fjor hevet renten til 0,75 prosent. Den varslede rentebanen innebærer at styringsrenten økes i første kvartal i år og deretter heves gradvis til 2 prosent ved utgangen av 2021. Med en husholdningssektor som i gjennomsnitt har dobbelt så høy rentebærende gjeld som netto inntekt, vil en slik renteheving påvirke kjøpekraften negativt. Den varslede renteøkningen vil bidra til å redusere husholdningenes disponible inntekter (kjøpekraft) med om lag 1/2 prosentpoeng årlig.

Ekspansiv finanspolitikk har også vært en viktig faktor i opphøringen av norsk økonomi siden reduserte oljeinvesteringer svekket økonomien fra 2014. Regjeringen presenterte i høst et budsjettforslag for 2019 med om lag nøytral innvirkning på økonomien. Budsjettforliket med KrF legger ikke opp til økt samlet bruk av oljepenger.

Norge: Bruttonasjonalprodukt

Vekstbidrag i pp. Faste 2016-priser. År/år. Sum fire kv.

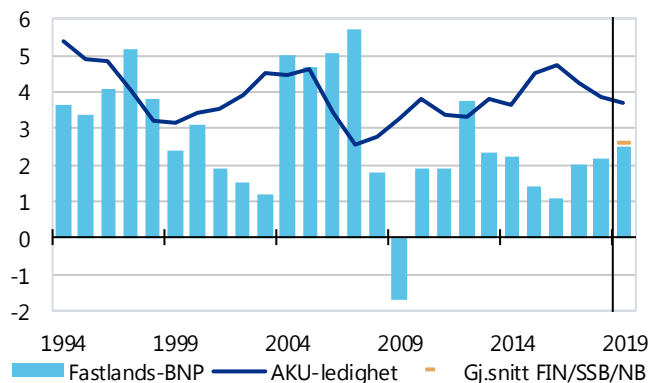

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Thomson Datastream/NHO

BNP for Fastlands-Norge økte med 2,2 prosent i 2018. SSBs anslår veksten i fastlandsøkonomien til 2,7 prosent i år, se figur og tabell, mens Norges Banks anslag er på 2,3 prosent.

Norge: Fastlands-BNP og ledighet

Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå/Thomson Reuters Datastream/NHO, ØØ 19-1

Tabell Anslag på makroøkonomiske hovedstørrelser

Prosentvis endring år/år	2019				
	2018*	SSB	NB	FIN	NHO
Konsum i husholdningene	2,0	2,4	1,9	2,9	2,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,8	..	1,5	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,2	4,5	..	3,0	3,8
- Utvinning og rørtransport	3,1	13,2	10,5	8,3	10,0
- Fastlands-Norge	-0,8	1,9	2,3
Næringer	1,8	3,4	3,7	5,3	5,0
Boliger	-9,9	1,3	-1,4	-4,3	0,3
Offentlig forvaltning	5,2	0,0	..	1,2	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	1,3	2,1	1,7	2,3	2,0
Eksport i alt	0,2	2,4	..	2,2	2,1
Tradisjonelle varer	2,2	3,3	4,7**	5,6	7,1
Råolje og naturgass	-4,0	-0,2	..	-1,3	-1,3
Import i alt	1,5	3,6	3,1	3,0	3,5
Bruttonasjonalprodukt	1,4	2,4	2,0	2,3	2,1
BNP Fastlands-Norge	2,0	2,7	2,3	2,7	2,5
Sysselsatte personer	1,5	1,1	1,1	1,3	1,5
Arbeidsledighet (AKU), nivå	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7

* Foreløpig regnskap, ** inkludert reisetrafikk og andre tjenester

Kilde: SSB (Konjunkturtendenser 4/2018), NB (Norges Bank, PPR 4/2018),

FIN (Nasjonalbudsjettet 2019) og NHO (ØØ 4/2018)

3 Arbeidsmarkedet

Sysselsettingen økte med relativt høye 1,5 prosent i fjor, og SSB og Norges Bank venter en videre vekst på 1,1 prosent i 2019. Det ventes også vekst i sysselsettingsandelen. Nedgangen i arbeidsledigheten ventes å avta sakte. Både SSB og Norges Bank venter at arbeidsledigheten holder seg på 3,8 prosent i 2019.

Det har vært en vekst i antall ledige stillinger gjennom 2018, men resultatene fra NHOs medlemsundersøkelse viser at mangel på kvalifisert arbeidskraft har vært tilnærmet uendret. Omfanget av ledige stillinger sett i forhold til ønsket sysselsetting varierer mellom yrkesgrupper og mellom næringer.

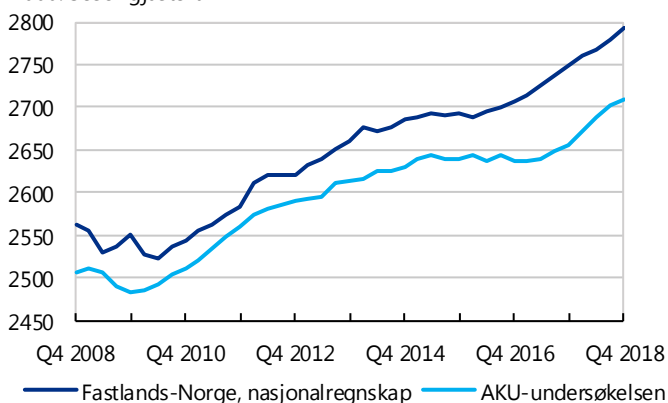
Sysselsettingsveksten fortsetter

Ifølge nasjonalregnskapet steg sysselsettingen i Fastlands-Norge med 43 000 personer fra 2017 til

2018. Det tilsvarer en vekst på 1,6 prosent. Antall utførte timeverk steg med 1,7 prosent.

Sysselsatte

1000. Sesongjustert

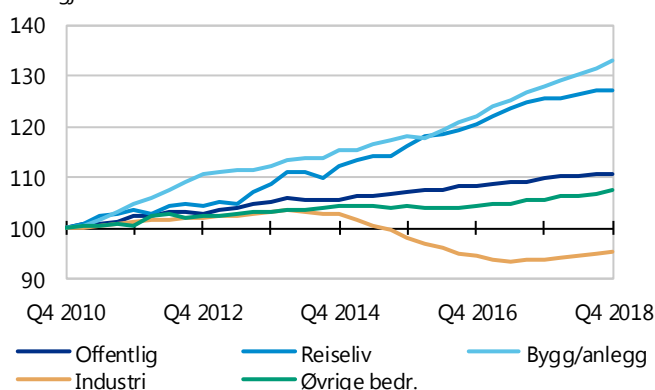
Kilde: Statistisk sentralbyrå / Thomson Reuters Datastream / NHO

SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU) viser en noe høyere sysselsettingsvekst, på om lag 47 000 personer i 2018 sett i forhold til året før. Det tilsvarer en vekst på 1,8 prosent.

Ifølge nasjonalregnskapet var sysselsettingsveksten stor i næringer som bygg og anlegg, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, samt forretningsmessig tjenesteyting. Sistnevnte næring omfatter også arbeidskrafttjenester, som typisk svinger med konjunktorene. Relativt til hvor mange som er sysselsatte i de enkelte næringene, peker også reiseliv seg ut som en næring der det har vært sysselsettingsvekst de senere årene. I 2018 var imidlertid veksten mer beskjeden sammenlignet med året før. Den mer beskjedne veksten i denne næringen har trolig sammenheng med utviklingen i valutakursen. I industrien har sysselsettingen økt med 1 prosent det siste året, men den er fortsatt på et lavere nivå sammenlignet med før oljeprisfallet.

Norge: Sysselsatte

Sesongjustert. t-8=100

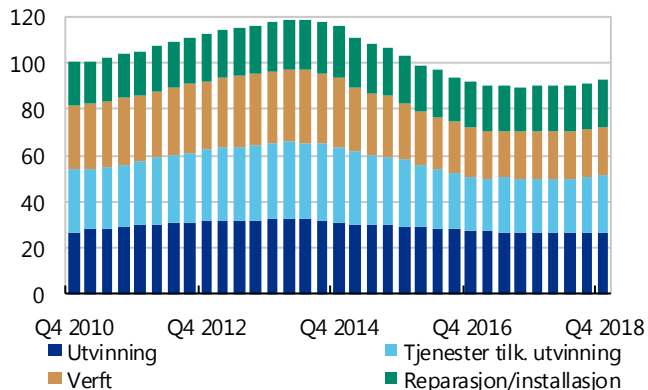
Kilde: Statistisk sentralbyrå / Thomson Reuters Datastream / NHO

Sysselsettingen i de oljerelaterte næringene, se figur, falt som følge av oljenedturen. Siden første

kvartal 2017 har imidlertid utviklingen vært stabil. Nå ser det ut til at sysselsettingen har tatt seg noe opp. I fjerde kvartal var 2 600 flere sysselsatte enn på samme tid i fjor.

Norge: Sysselsatte i oljerelaterte næringer

Sesongjustert. 1000

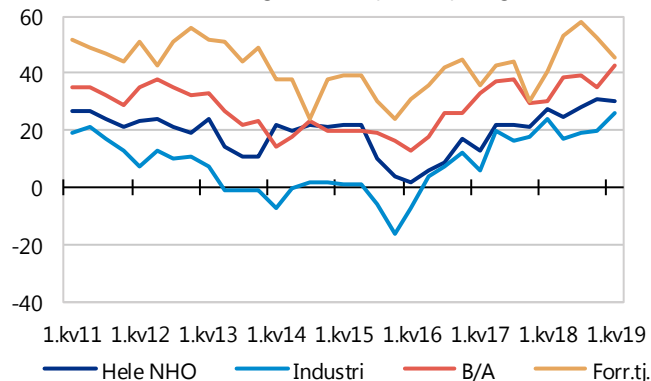
Kilde: Statistisk sentralbyrå / Thomson Reuters Datastream / NHO

Ifølge nasjonalregnskapet var sysselsettingsveksten høyere i andre halvår av 2018 sammenlignet med første halvår. Det ser dermed ut til at sysselsettingsveksten er stabil slik konjunkturfasen nå er. I markedsrettet virksomhet på fastlandet har sysselsettingsveksten med unntak av andre kvartal 2018 vært stabil. Til sammenligning vokste sysselsettingen i markedsrettet virksomhet på fastlandet med 2,1 prosent i 2017.

NHOs medlemsbedrifter rapporterer om økning i planlagte ansettelser fremover. I Næringslivets økonomibarometer svarer nå en netto på vel 30 prosent at de vil øke sysselsettingen. Denne andelen har økt jevnt siden første kvartal 2016. Næringer som varsler om høyest vekst, er bygge- og anleggsnæringen og forretningsmessig tjenesteyting, samt faglig og teknisk tjenesteyting. I industrien har svarandelen ligget relativt stabilt på netto 20 prosent siden andre kvartal 2017. I 2018 var nettoandelen som vil øke sysselsettingen lavere i reiseliv.

Markedsutsikter - Sysselsetting

Diff. andel som skal øke og redusere i prosentpoeng

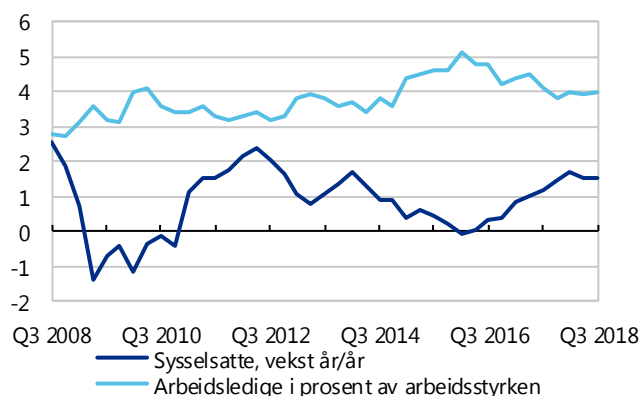
Kilde: NHO/NØB

Arbeidsledigheten avtar sakte

Sysselsettingen økte noe mer enn arbeidsstyrken i fjor. Som årsgjennomsnitt gikk AKU-ledigheten ned med 9 000 personer fra 2017 til 108 000 personer i 2018. Sett i forhold til arbeidsstyrken utgjorde arbeidsledigheten 3,8 prosent i 2018, 0,4 prosentpoeng lavere enn året før.

Sysselsatte og arbeidsledige

Prosent

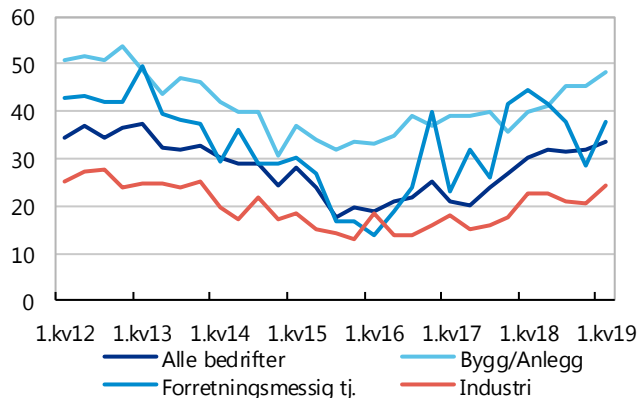
Kilde: Macrobond/KNR/AKU/NHO

Mangel på kvalifisert arbeidskraft har flatet ut

I Næringslivets økonomibarometer svarer 34 prosent av bedriftene at manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft er et stort problem på kort sikt. Andelen har økt med 13 prosentpoeng siden første kvartal 2017, men har de siste fire kvartalene vært tilnærmet uendret.

Manglende tilgang på kvalifisert arb.kraft

Andel som svarer "Stort problem". Prosent

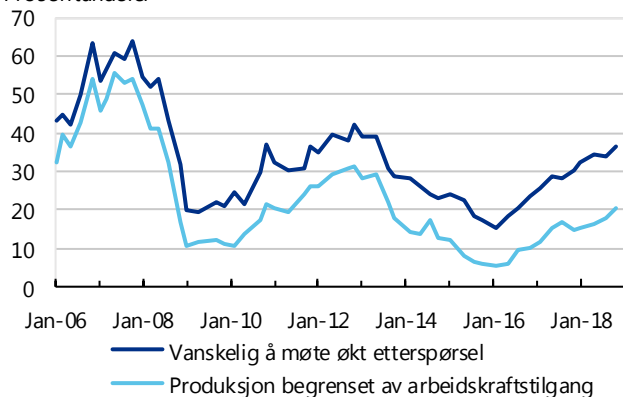
Kilde: NHO/NØB

I bygge- og anleggsnæringen har andelen som melder om manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft, vært høyere enn gjennomsnittet for alle bedrifter. Med unntak av fjerde kvartal i fjor, har forretningsmessig tjenesteyting i lang tid ligget over gjennomsnittet for NHO for øvrig. I industrien svarer 24 prosent at manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft er et problem, 2 prosentpoeng høyere enn gjennomsnitt siste fire kvartaler.

Sysselsettingsveksten i virksomhetene i Norges Banks regionale nettverk har tiltatt litt siden august 2018 og nær 20 prosent svarer at det er vanskelig å møte økt etterspørsel fordi produksjonen er begrenset av arbeidskraftstilgang.

Reg.nettverk: Høyere kapasitetsutnyttning

Prosentandeler

Kilde: Norges Bank/Thomson Datastream/NHO

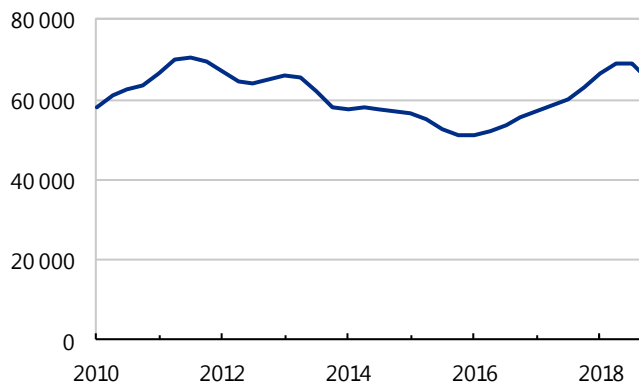
Antall ledige stillinger har økt

Antall ledige stillinger, som er lønnet og formelt utlyst, har økt siden årsskiftet 2015-2016 og teller nå 65 600 stillinger ifølge SSB. Dette er nærmere 3 prosent flere ledige stillinger enn i fjerde kvartal året før. For året sett under ett var veksten på vel 8 prosent. Antall ledige stillinger har også økt i bergverk og utvinning og industri. Ifølge NAVs undersø-

kelser bruker om lag fire av ti virksomheter ikke offentlig utlysning ved siste rekrutterte person, og andelen er høyere i privat sektor. Det betyr at statistikken over ledige stillinger bare gir en indikasjon på hvor stort omfanget er. I bygg og anlegg brukte om lag syv av ti ikke offentlige rekrutteringskanaler, noe som illustrerer at mange bruker egne nettverk i rekrutteringsprosesser.

Ledige stillinger

Totalt. Trend

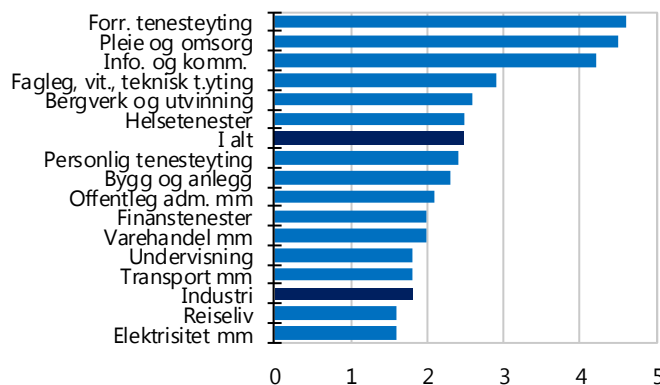

Kilde: SSB/NHO

SSB ser også på antall ledige stillinger i forhold til antall stillinger totalt (ledige stillinger og arbeidstakerforhold). I alle næringene samlet var 2,3 prosent av antall ønskede stillinger ledige i 4. kvartal i fjor ifølge sesongjusterte tall. Bergverk og utvinning ligger svakt høyere med et forholdstall på 2,9, mens bare 1,7 prosent av ønskede stillinger sto ledige i industrien. I denne utvalgsundersøkelsen ligger også næringer som bygg og anlegg samt reiseliv lavere enn gjennomsnittet.

Ledige stillinger vs ønsket sysselsetting*

Prosent. 4. kvartal 2018. Sesongjustert. Noen næringer.

Kilde: SSB/NHO * Ledige stillinger og arbeidstakerforhold

Mange forhold kan bidra til å dempe det eventuelle kostnadspresset som ofte følger av mangel på arbeidskraft. De siste årene har arbeidsinnvandringen vist seg å være svært fleksibel, både den kort- og

langsiktige. Sysselsatte på korttidsopphold kan bidra til å dekke midlertidige behov for arbeidskraft. Også muligheten til å bruke underleverandører eller andre rekrutteringskanaler enn faste ansettelser kan dempe eventuelle presstendenser i arbeidsmarkedet. En velfungerende arbeidsformidling kan sørge for at arbeidskraft formidles fra næringer og regioner der det er ledighet til de bedrifter som mangler arbeidskraft.

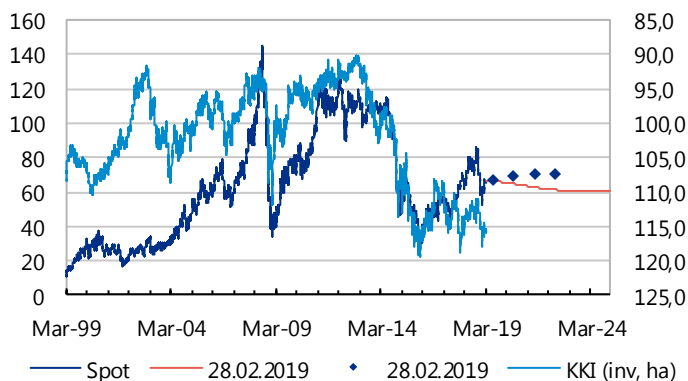
4 Produktivitet, valuta og bytteforhold

Utsikter for kronkursen

Ifølge mange prognoser var det ventet at kronkursen ville bli styrket i 2018, men kronen endte med å bli 0,5 prosent³ svakere enn året før. Kronen har dermed ikke fulgt etter økningen i oljeprisen. Det er usikkerhet knyttet til hvordan kronkursen vil utvikle seg i 2019. Både sentralbanken og SSB anslo i sine siste prognoser at kronen vil styrke seg noe i 2019. Dersom det alternativt legges til grunn at kronkursen vil holde seg på gjennomsnittsnivået hittil i år ut året, vil kronen svekke seg med 1,9 prosent fra 2018 til 2019.

Oljepris og handelsveid kronkurs

USD/fat og indeks

Kilde: ICE London/Thomson Datastream/NHO

Produktivitetsvekst og bytteforhold

Avdempingen av produktivitetsveksten de siste årene gir grunn til bekymring. På lang sikt må reallønnsutviklingen i norsk økonomi følge produktivitetens utviklingen. Dette følger også av frontfagsmodellen. Høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende produktivitetsvekst slår i all hovedsak ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst. Produktiviteten i industrien, målt ved bruttoprodukt per timeverk, falt med 0,3 prosent i 2018. Prisene på industriens

bruttoprodukt falt med 2,7 prosent. I perioden 2008-2017 var den gjennomsnittlige årlige produktivitetsveksten i industrien på 1,8 prosent, 0,1 prosentpoeng høyere enn hos handelspartnerne.

Relativt svak utvikling i produktiviteten har tidligere blitt oppveiet av bedring i bytteforholdet. Bytteforholdet, som uttrykker forholdet mellom eksport- og importprisene, ble imidlertid i 2014 og 2015 sterkt negativt påvirket av fallet i oljeprisen og svekkelsen av valutakursen.

Bytteforholdet for varer og tjenester utenom olje og gass ble bedret med 0,7 prosentpoeng i 2018, mens SSB anslår at dette bytteforhold vil forverres med vel 1 prosentpoeng i 2019.

5 Konkurranssevne og lønnsutvikling

En tilstrekkelig størrelse på konkurranseutsatt sektor er nødvendig for en balansert økonomisk utvikling. Konkurranssevnen må støtte opp under dette slik at bedrifter finner det attraktivt å drive virksomhet i Norge. Et lands konkurransevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.

Det må skilles mellom konkurransevnen for enkelt næringer og for Norge som helhet. Konkurranssevnen for en næring beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å avlønne innsatsfaktorene. En lønnsom næring må både kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i faktormarkedene, herunder arbeidsmarkedet. En økonomi i vekst og med en høy omstillingsgrad vil være kjennetegnet av ulik utvikling i konkurransevnen for de enkelte næringene.

Norges konkurransevne avhenger blant annet av utviklingen i produktivitet, lønnskostnader, produsentpriser og valutakurser relativt til våre handelspartnere.

Bedret konkurransevne

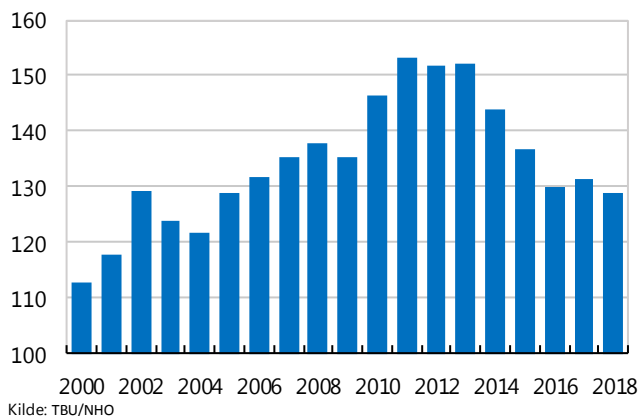
De relative timelønnskostnadene for alle ansatte i industrien i felles valuta, som er et mål for konkurransevnen, ble bedret i 2018. Kostnadsnivået lå 29 prosent over handelspartnerne i EU i 2018, 2 prosentpoeng lavere enn året før, se figur. Anslaget på

³ Målt ved konkurransekursindeksen, KKI

timelønnskostnadsveksten hos Norges handelspartnere er noe usikre.

Lønnskostnader per timeverk i industrien

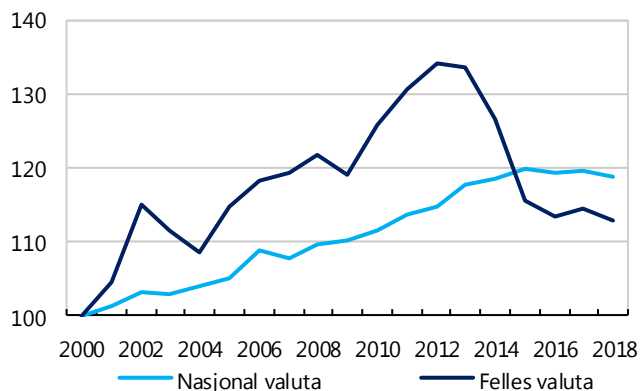
Norges handelspartnere i EU = 100, felles valuta

Kronens betydning for forbedringen i konkurranseevnen fremkommer når vi ser på veksten i lønnskostnadene per timeverk målt i nasjonal og felles valuta, *se figur*. Lønnskostnadsveksten var i fjor noe lavere enn hos våre handelspartnere. Valutakursen ble svekket med 0,5 prosent i 2018, etter en tilsvarende styrking året før. Samlet styrket dermed konkurranseevnen seg i 2018.

Timelønnskostnader i industrien

Norge/handelspartnere, indeks 2000 = 100

For å få til omstilling og skape et godt grunnlag for fremtidig næringsvirksomhet og arbeidsplasser i Norge, er det viktig å ivareta forbedringen av konkurranseevnen. Medvinden fra svakere krone har løyet. Hvis konkurranseevnen skal styrkes videre må lønnsveksten i Norge være lavere enn lønnsveksten hos handelspartnerne. OECD anslår at veksten i lønnskostnadene per sysselsatt i 2019 vil ta seg opp til 3,2 prosent i OECD-området og til 3,5 prosent hos våre handelspartnere⁴.

⁴ Slik de inngår i TBUs rapport (NOU 2016:6), tabell 4.4

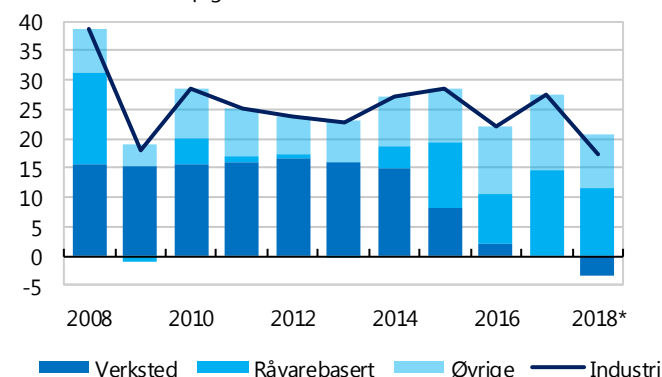
Forverret lønnsomhet i industrien samlet

Når fordelingen av verdiskapingen mellom eiere og arbeidstakere er stabil, indikerer det at også lønns- evnen og konkurransekraften er stabil. Etter finans- krisen økte kostnadene til lønn og det ble mindre igjen til eierne. Stabil fordeling er imidlertid ikke en tilstrekkelig betingelse for å sikre at avkastningen på kapitalen er slik at eierne vil investere og videreut- vikle bedriftene i Norge.

Industriens driftsresultat falt ifølge foreløpige nasjo- nalregnskapstall fra 27,5 milliarder i 2017 til 17,5 milliarder i 2018, *se figur*. Sammenlignet med året før var det nedgang i driftsresultatet på de fleste næ- ringsområder. Mye av dette kan forklares av at pri- sene på innsatsfaktorer økte mer enn produsentpri- sene, blant annet som følge av sterk prisvekst på energibruk. I verkstedsindustrien, som omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler samt reparasjon og instal- lasjon av maskiner og utstyr, var driftsresultatet i fjor negativt.

Driftsresultat i industrien

Mrd. kroner, foreløpige tall

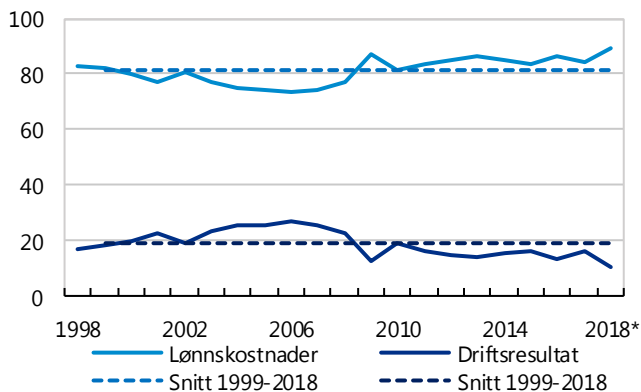

På grunnlag av foreløpig nasjonalregnskap fra SSB er lønnskostnadene som andel av verdiskapingen⁵ i industrien samlet beregnet til 89,5 prosent i 2018, *se figur*. Dette er den høyeste andelen som er obser- vert på førti år, og også høyere enn gjennomsnittet de siste tjue årene. Tall for foreløpig driftsresultatet kan bli gjenstand for store revisjoner når endelig årsregnskap foreligger. Tallene indikerer at kapital- eierne nå sitter igjen med en lavere andel av verdi- skapingen enn det som er frontfagsmodellens ut- gangspunkt, at fordelingen mellom arbeid og kapital i industrien skal være rimelig stabilt over tid.

⁵ Målt ved netto faktorinntekt og ikke korrigeret for selvstendige

Lønnskostnader og driftsresultat i industrien

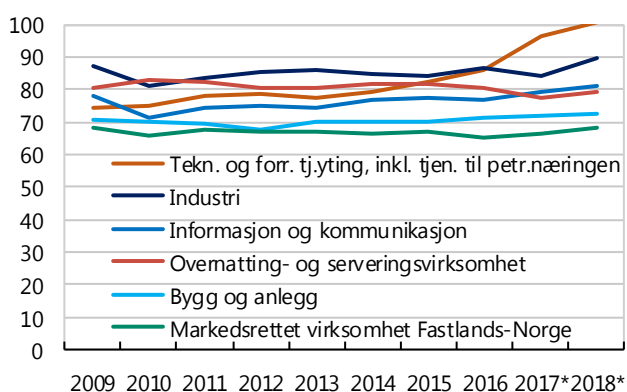
Andel av verdiskaping

Lønnskostnadsandelen av faktorinntekten varierer mellom næringer, blant annet som følge av ulik kapitalintensitet. En gitt vekst i lønnskostnadene kan dermed slå forskjellig ut i ulike næringer avhengig av om arbeidsintensiteten er høy eller lav. De senere årene har særlig lønnskostnadsandelen i forretningsmessig tjenesteyting økt, *se figur*. Det betyr at lønnsomheten i næringen målt ved driftsresultatet, nå er lavere enn gjennomsnittet frem til 2014.

Lønnskostnadsandeler

Prosent av netto faktorinntekt

Lønnsvekst i 2018 som anslått

Frontfagets økonomiske ramme ble av NHO, i forståelse med LO, anslått å gi en årslønnsvekst i industrien samlet i NHO-området på 2,8 prosent i 2018. Årslønnsveksten for industrien samlet i NHO-området er av TBU foreløpig beregnet til 2¾ prosent. Sett i ettertid har følgelig normen fra hovedoppgjøret gitt et troverdig anslag på lokal og samlet årslønnsvekst i frontfaget i fjor, og normen er fulgt

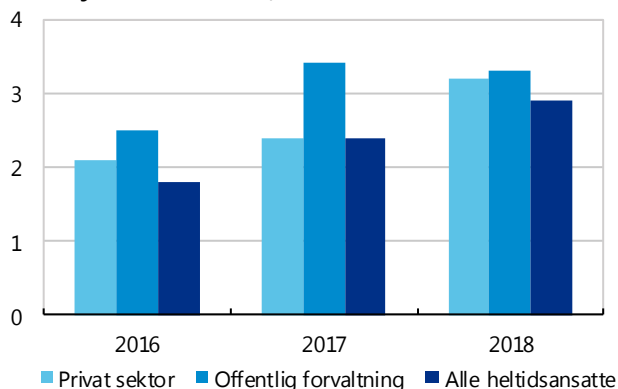
⁶ Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller

opp i andre store forhandlingsområder. Årslønnsveksten i 2018 er anslått til 2¾ prosent i staten og beregnet til 2,9 prosent i kommunene.

Datolønnsveksten (september/september) for administrerende direktører er beregnet til 3,2 prosent i privat sektor og til 3,3 prosent i offentlig forvaltning. Dette var noe høyere enn lønnsveksten for alle lønnstakere, som var 2,9 prosent fra september 2017 til september 2018.

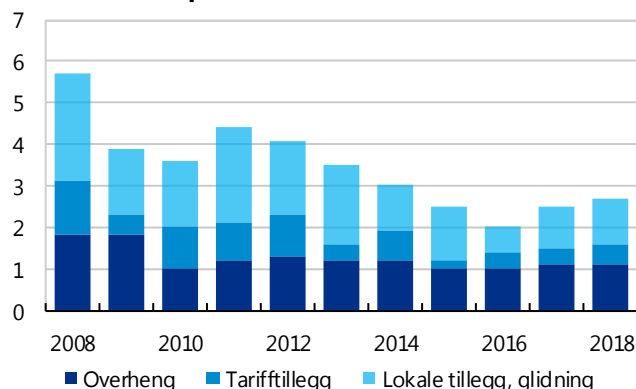
Lederlønn, ekskl. opsjons- og naturalytelser

Prosent per dato*

TBU har foreløpig beregnet årslønnsveksten for industriarbeidere til 2¾ prosent i 2018, *se figur*. Av dette bidro overhenget⁶ fra året før med 1,1 prosentpoeng, tariff tilleggene med snaut 0,5 prosentpoeng og lønns glidningen er foreløpig beregnet til 1,1 prosentpoeng. Endringer i fordelingen mellom tariffavtaleområdene påvirker ikke lønnsveksten i 2018, mens dette bidro til å trekke lønnsveksten opp med 0,2 prosentpoeng i 2017.

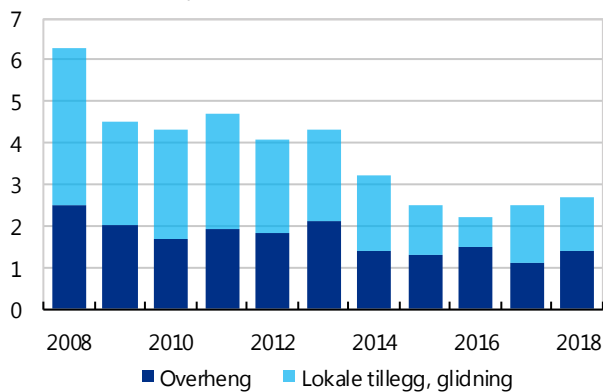
Årslønnsvekst industriarbeidere i NHO-området, prosent

dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste blir dersom det ikke gis nye lønnstillegg eller foregår strukturendringer det andre året.

Også for industrifunksjonærer er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 2¾ prosent i fjor, hvorav 1,4 prosentpoeng var overheng fra året før, *se figur*. Endringer i næringsfordelingen mellom gruppene dro veksten ned med 0,1 prosentpoeng i 2018 og opp med 0,2 prosentpoeng i 2017.

Årslønnsvekst industrifunksjonærer i NHO-området, prosent

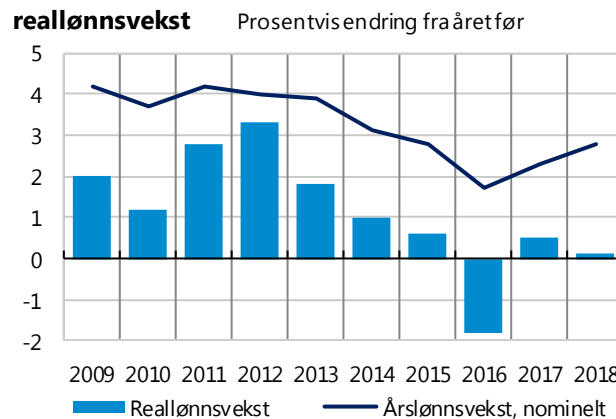
Kilde: TBU/NHO Anslått glidning 2018

Lønnsglidningen har dermed vært relativt lav i begge gruppene, i tråd med hva som ble lagt til grunn under forhandlingene i hovedoppgjøret 2018. Overhendet inn i 2019 er foreløpig beregnet til 1,1 prosent for industriarbeidere og 1,3 prosent for industrifunksjonærer. For industrien i NHO-området samlet er overhendet til 2019 foreløpig beregnet til 1,2 prosent.

Grunnlaget for forbedret kjøpekraft må skapes

I 2018 bidro en tørr sommer og sterk vekst i strømprisene til å trekke konsumprisveksten opp. Konsumprisene økte med 2,7 prosent i 2018, som er 0,7 prosentpoeng høyere enn lagt til grunn av TBU i mars. Med en årslønnsvekst i hele økonomien på 2,8 prosent, økte reallønnen for en arbeidstaker med en årslønn og en lønnsvekst som gjennomsnittet med 0,1 prosent i 2018, *se figur*. For tiåret 2008-2018 sett under ett har reallønnsveksten vært på 9,8 prosent.

Årslønnsvekst i hele økonomien og reallønnsvekst

Kilde: SSB/TBU/NHO

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, TBU, har anslått konsumprisveksten til om lag 2,2 prosent for 2019.

6 AFP

Partene er enige om at intensjonen fra oppjøret 2018 om å avtalefeste omlegginger av AFP-ordning som en del av mellomoppgjøret 2019, av tidsmessige årsaker ikke blir aktuelt. Målsettingen er at utredningen skal være ferdig høsten 2019. Blir partene enig om en omlegging før tariffoppgjøret 2020, er NHO innstilt på å tariffefeste endringene som en del av et forbundsvist oppgjør. Det vises for øvrig til protokollen fra hovedoppgjøret 2018.

7 Gjennomføring av lønnsoppgjøret 2019

Årets oppgjør er et mellomoppgjør. Om partene ikke blir enige om noe annet, er det kun eventuell lønnsøkning per 1. april 2019 som er tema i forhandlingene. Eventuelle tillegg for tariffområdene med LO og YS forhandles mellom hovedorganisasjonene.

Modellen for lønnsdannelsen i NHO-området er en kombinasjon av sentrale og lokale tillegg. I åtte av ti bedrifter gjennomføres det forhandlinger om lokale tillegg. På denne måten får vi til lønnsdifferensiering etter den enkelte bedrifts økonomiske situasjon. Vår modell er av OECD beskrevet som den beste modellen for en nasjonal lønnsdannelse. Ved eventuelle sentrale tillegg bør det derfor skilles mellom de overenskomster som har og de som ikke har lokale forhandlinger.

Den økonomiske situasjonen i norsk næringsliv, og spesielt for deler av den konkurranseutsatte industrien, tilsier at lønnsveksten fortsatt må bli relativt moderat. Det er viktig at lønnsoppgjøret bidrar til

økt omstillingsevne og bedret konkurransekraft for næringslivet.

Den økonomiske realitet som er lagt til grunn for resultatet i de sentrale forhandlingene skal også gjelde for de forhandlinger som i etterkant skal føres om eventuelle justeringer av minstelønnsseter. Det er viktig at partene tar hensyn til at ekstra justering av minstelønningene normalt treffer de svakeste bedriftene sterkest, og kan sette arbeidsplasser i fare.

NHO understreker viktigheten av frontfagsmodellen, og forutsetter at etterfølgende oppgjør, både i privat og offentlig sektor, tilpasser lønnsutviklingen til den økonomiske rammen som følger av frontfagsoppgjøret.

Lokale forhandlinger

For overenskomster som hjemler rett til lokale forhandlinger, skal slike forhandlinger gjennomføres med grunnlag i de fire kriterier; bedriftens økonomi, produktivitet, konkurransevne og framtidsutsikter.

De lokale parter har et felles ansvar for at resultatet av de lokale forhandlingene bidrar til å sikre og utvikle bedriftens konkurransevne. Det bør legges vekt på tiltak som kan bidra til at den totale produktiviteten forbedres. De lokale forhandlingene skal ikke påbegynnes før resultatet av forhandlingene om revisjon av den sentrale tariffavtalen bedriften er bundet av er vedtatt.

Ledere og funksjonærer

Lønnsutviklingen for ledere må, på samme måte som for øvrige grupper, skje med utgangspunkt i de fire kriterier. Innenfor rammen av kriteriene må virksomhetene prioritere slik at de er konkurranse-dyktige også overfor grupper av medarbeidere hvor etterspørsel eller spesialkompetanse er mer fremtredende enn hos øvrige grupper.

NHO vil imidlertid understreke signaleffekten av at ledere og funksjonærer faktisk får en lønnsutvikling i tråd med bedriftenes øvrige ansatte.